

ID. MÁTHÉ JÁNOS

EGY MAGÁNGAZDA SZÉKELY FALU ÉLETÉBŐL

Kovászna megye északkeleti szélén, a Hargita láncolatban másfél-ezer méterről letekintő Kakukk- és Fekete-hegy alján, a Barót patak ásta szűk völgybe beszorulva nyújtózkodik el a múlt időkből ittfelejtett magángazdálkodással küszködő falu: Magyarhermány. Olyan életet él, amilyent félreeső helyzete megszabott számára, az idők során bőven részesülvén mindama nem kívánt jelenségekből, amelyek a perifériás fekvés kísérői. Az eldugott falu lekicsinylő nevét kellett viselnie, s mindjárt kezdetben kérdezhető: mit lehet egy ilyen faluról írni? Történelmi szempontból nem fontos dolgokat, de nekünk, akik ezt a havasalji határt szülőföldnek nevezhetjük és nemzedékek sora óta itt éljük a mostoha természeti adottságok közt folyó életünket, annyira becsesek, hogy most, a tizenkettedik órában kötelességünk a falutörténet még fellelhető emlékeit a feledéstől megmenteni.

A régi Udvarhelyszékhez, majd 1635-ben az öreg Rákóczi bölcs rendelkezéséből létesült Bardóc-fiúszékhez tartozó, jellegzetesen hegyvidéki falunk történetének, társadalmának, gazdasági, művelődési életének nagy részben dokumentált, részint emlékezésre, szájhagyományra támaszkodó feljegyzései alig néhány évszázadnyi hézagos visszapillantást engednek, azért mégis jogosan feltételezhető, hogy a következő nemzedékek, sőt a jövő historikusai is hasznosan meríthetnek belőlük.

Távol várostól, vasúttól, sőt az átmenőforgalom élénkítő hatását is nélkülözve, falunk a régi közigazgatás megszabta közterhekből mindig maradéktalanul, sőt erejét meghaladóan részt vállalt, viszont az előnyökből szűkösen, vagy egyáltalán nem részesült. Ezek olyan tényezők, melyek az évszázadok során súlyosan nehezettek rá a falu népére, s visszanyomták a munkájáért és állampolgári helytállásáért kiérdemelt jobb fejlődési és életszínvonalát előbbre vivő lehetőségtől.

Midőn az 1876. évi megyerendezéssel megszűntek a székely székek, a falut a közeli Bardóc-fiúszéki igazgatás alól az új járási székhelyhez, a 36 km-re fekvő Oklándhoz csatolták, s ezzel a népérdekre semmit nem tekintő beosztással hetven évig tartó nyomorító kalodát vetettek a nép nyakába, mert mit jelentett – különösen télvíz idején – igazságügyi, telekkönyvi és más ügyekben gyalog vagy szekérrel a 72 km-es utat járni? 1949-ben a szocialista államrend vágta szét a bénító láncot. Ezt az 1968. évi községi összevonás váltotta fel, amely megszüntette a helyi közigazgatást. Azóta napirendi a panasz a terep nehézsége következtében gépi közlekedéssel nem bíró központba járás miatt. A legkisebb ügyintézés is 12 km-es úttal és félnapi idővesztéssel jár. A falunak a községi keretben nincsenek fejlődési távlatai, a központnak sincs kívüli munkaerőt vonzó-felszívó ipara, mezőgazdasága stabilis irányvonalú, a falu részére kevés lendítő erőt adhat. Mondható, hogy a falu csak a törvény betűjével van hozzákötve.

Gazdasági életünk az országos iparosodás menetében lassan mozog előre, érzékenyen nélkülözi a százados tapasztalatokon gyakorolt helyi vezetést. A hegyes domborzati fekvésű, köves, agyagos, a jelenlegi mezőgazdasági gépekkel nem művelhető, a televényt hírből sem ismerő határon a modern, tudományos termelés helyett a kézi fogatos gazdálkodás olyan mérvű erőt, időt emészt fel, hogy fizetsége a zsugori ember összeszorított markával mérhető. Régi mondás: Nincs rossz föld, csak rossz gazda! E megállapítást ne boncoljuk, de hozzátehetjük, aki nálunk rossz földet nem ismerő jó gazda rangjára tart igényt, ezt a rangot házanépével együtt olyan robotmunkával kell kiharcolnia, hogy a sík vidéken gazdálkodók el sem képzelhetik. Ehhez a kíméletlen munkamenethez a hermányi gazdajelöltet már kora gyermekkorban edzésbe állítják. Illetékes bizonyágként szólok, édesapám tizenkét éves koromban kezembe nyomta az eke szarvát, s azóta – mikor az idő sorja hozza – most is fogom.

A hermányi határról Benkő József 1770 körül jegyezte meg, „földje silányabb, mint a Szék többi községei...” Egy 1804–1818 évek közt folyt hosszas birtokhasználati perben az alperes huszár rendű Pető család ügyvédje a felperesek túlzott követelésére a bardóci székbíró-ságon mondotta: „Hallatlan dolog a hermányi határon oly nagy summa pénzt feltenni azon sovány szénahelyekre, a hermányi határon igen soványak természetei a szántó földeknek, trágya nélkül nem is termik.” Mégis csodálatos, hogy az ősi barázdatörök utódait mily töretlen ragaszkodás fogja a mostoha eltartónak minősíthető földhöz, a hegyvidék nehéz életéhez, ahol az utóbbi negyedszázadban mind tovább csüggedt haraggal, tehetetlenül kell látnia például, hogy a környező erdőkben tanyázó vaddisznók a szántóföldi termelést maholnap teljesen lehetetlenné teszik.

A vaddisznók miatt a kalászosok termelése katasztrofálisan lecsökkent, a kukoricáé megszűnt, a pityókáé a hajdani termésekhez hasonlítva éppen csak tengődik. Szemléltetésül néhány adat a legutolsó, 1912. évi kataszteri összeírásban feltüntetett 656 hektár szántóföld termeléséről, amely akkor 301 család kezén 0,5–7,0 hektár közötti részeken oszlott meg.

Év	Búza, rozs	Árpa	Zab
1936	314	77	188 tonna
1956	242	91	101 „
1976	6	23	15 „

Az új vadgazdálkodási törvény intézkedéseket ír elő „egyes fajok létszámának csökkentésére és egyes fajoknak bizonyos övezetekből való eltávolítására”, hogy elejét vegyék a vadak okozta károknak. A törvény végrehajtása a megyei erdőfelügyelőségek hatáskörébe tartozik, mi pedig bizakodva várjuk, hogy a felügyelőség a kezébe adott jognál fogva érelyes módon fogja elhárítani a nép életét marcangoló csapást. Mivel Kovászna és Hargita megye közös határvonala majdnem egészen hegyeken, hatalmas erdőségeken át húzódik, a két megye illetékeseinek egybehangolt tervvel kellene összeműködniük.

A vaddisznók miatt gyepterületté vált szántóföldi részekkel kiterült kaszálóság termését kézi erővel már nem lehet egészében levágni, az

ország hegyvidéki gazdaságai közt talán első helyen állunk a gépi erő igénybevételével. Nyáron-őszön több mint ötven magántulajdonban levő kézi motoroskasza segíti nagy időnyeréssel és fizikai munka megváltásával a takarmány betakarítását, amely egyrészt a helyi állattenyésztés szükségletét biztosítja, másrészt a felesleg több ezer tonnája évek óta egyes állami farmok és mtsz-ek takarmány hiányát fedezi.

A múlt századi és az első világháború előtti külterjes mezőgazdasági termelés nem fedezte a szükségletet. A háború után terjedt el a belterjes gazdaságoktól eltanult többtermelés. A hiányt a háziipar és a tenyeres munka hozta be: fafeldolgozás, agyagipar, kőfaragás, az alvidékre szállított nagy mennyiségű épületfa, a Segesvár–Brassó közötti vasútvonal kiépülése (1872) után a vasúti talpfa-készítés. A hermányi gabonatarató szuszék, kerék, járom, favilla, kád, cseber, agyagedény keregett áru volt a román, szász vidékeken. A kádárok, fazakasok szekérvánjai a piacokon árultak, majd az őszi-téli hónapokban faluról falura járva gabonára cserélték át portékáikat. A hermányi ácsokat messzi vidékekre elhívták. Hermányi Dienes József említi, hogy édesapjának nevelőapja „ritka jó kádár és ács volt”. Vargyasi Dániel Ferenc 1642-ben levélben panaszolja, hogy az apai örökség elosztásakor János testvére megrövidítette, mivel az értékes, munkaszerető hermányi jobbágyokat magának tartotta, ő pedig Vargason a dologkerülőket kapta. „...a Kupás Pétert és Szöcs Jánost, – az hermani egy jobbágyot hárman vagy négyen sem adnám olyanon, mint a Kupás és a Szöcs [...] ezek a hermaniak derekas ácsmester jobbágyok, az én két jobbágyom igen lator akasztófára valók.” (Az említett nevék nem vargyasiak voltak – M. J.).

A korongolómesterek kezéből tál, tányér, lábas, fazék, csupor, korsó, kürtöskalácsütő, bokály, mázas csempe stb. nagy tömegben került piacra. Fazakat 32 kupás (46 literes) nagyságig készítettek. Ezeket a kétfülű edényeket csak ritkán használták főzésre, inkább hüvelyesek, liszt, aszalványok stb. tárolására.

A kőfaragásnak legrégebbi darabjait 1776-ból ismerjük: ez évből való a templomi cinterem bejáratának kerete, e mesterségre utalást azonban már évszázaddal korábban találunk. Midőn Basarab havasalföldi vajda fellázadt zsoldosai ellen I. Rákóczi Györgytől kért segítséget, a hadjáratban részt vett székelyek közül a fejedelem 1655-ben a ploiești-i táborban sok székelyt nemesi levéllel tüntetett ki. A tizenegy hermányi közt találjuk „Hermányfalvi Kőfaragó János vitézlő agilis” nevét is.

Újabb időben a hermányi kő a fellendült helyi és vidéki építkezésekhez lett keresett anyag, a századfordulótól kezdve az új házat, csürt építők majdnem mindenike megtanulta a kőfaragást. A jól faragható amfibolos és a kemény, szürke színű andezitekből készült szerkezeti kövek, lépcsők, kapulábak, síremlékek stb. nagy körben felkapott termékek lettek: állami rendelésre is szállítottak.

A fa, agyag, kő háziipara az utóbbi két évtized alatti lassú halódás után a múlté lett.

A cséplőgépek elterjedése előtt jó jövedelmet adott a kézi cséplés, kis csoportokba összeállva az alvidéken és a szászföldön már nyárelőn lekötötték a következő tavaszig tartó cséplőmunkát, így 60–70 ember

kereste meg vagy egészítette ki a család évi kenyerét és a szükséges pénzt.

Az erdők államosítása óta a fát a falun keresztül viszik, de az illetékesek figyelmét mégis elkerülte, hogy itt az erdők árnyékában, ahol szóbeszédként a gyermek a fa tövében, fejszével a kezében születik, a fafeldolgozás valamelyik ágának bevezetésével bár 30–40 állandó munkahellyel a falu jóléti emelkedését előbbre segíthetnék. Nem akar ez vád lenni, csak igaz szó. Napjainkban faluról a városra, ipartelepekre mind nagyobb a vándorlás, a fiatalság egy része nálunk is távolodik a földműves élettől, nyugdíjas foglalkozást választ. Míg az első világháború utáni években a lakosság szinte 100%-ban földműveléssel foglalkozott, ez ma 75–80% körül mozog. A szocialista rendszer nyújtotta jobb életlehetőség mintegy félszáz fiatalt vonzott el a városokba. A családkeret viszont helyben maradt, családos elköltözés nincs. Egyes falvak elnéptelenedéséhez viszonyítva nálunk a kirajzás alig érezhető, a természetes szaporodás ugyanis bőven egyenlíti, a falu súlya stabil maradt. A bányász és a körletben dolgozó más foglalkozású ingázó sereg itt építkezik, lakását csinosítja, modernizálja, rakosgatja a nyugdíjas jövőt, sőt új beköltözők is vannak. Marasztaló, csalogató okok a falu védett, viharmentes fekvése, erdős birodalmának ózondús levegője, idegnyugtató csöndje, hegyi patakjainak tiszta vize, melyek a jövőre az élethajzában kifáradt embernek életét hosszabbító lakó-pihenő helyet kínálnak. Társadalomtudományt művelők jósolják: közeleg az idő, mikor a városiak özönleni fognak pihenni a tiszta levegőjű-vízű hegyi falvak felé.

A vonzó tényezők sorát gazdagítja a falu nagy közkincse, a kitűnő borvízforrás. A különféle fémeket, földfémeket feloldott vizünk (nátrium 19,62, kalcium 47,12, magnézium 26,20, vas 5,74 és kálium 1,32%) az alkalikus, kedvelt savanyúvizek csoportjához tartozik. Az 1896 óta zártan kőbe foglalt forrás óránként egyezer liter szabad szénsavban pezsgő üdítő vizet ad. A természetnek ezt a milliárd liter számra elfolyó pazar ajándékát kellene Erdővidék és a szomszédos vidékek ásványvizet nélkülöző helységeibe közvetlen szállítással elvinni és azzal 30–40 ezer lakost eszményi ivóvízzel olcsón ellátni. 1976 tavaszán Amszterdamban több világrész szakértői vitatták az emberiség gyors szaporodásával, a technika óriási méretű vízfelhasználásával egyre fokozódó vízhiányt, az elhasznált víz újbóli ihatóvá tételének sürgető kérdését; mi az aranynál többet érő ingyen borvíz patópálos gazdálkodásánál tartunk. Ennek az elsőrendű népjóléti-egészségügyi közszolgáltatásnak a megszervezése az olyan nagyon szükséges munkaalkalom mellett százezrekkel járulhatna hozzá a csigalassúsággal haladó falufejlésztés költségvetési fedezetéhez.

Napjainkban az 1300 lelkes faluból közel száz szorgalmas, a jég hátán is megélő kigazda-bányász dolgozik a baróti, vargyasi barnaszén-fejtéseknél, brikett-készítésnél. Ők azonban az ipari foglalkozás mellett gazdaságukról, állattartásukról sem mondanak le, családjuk ellátásán kívül tejet, szerződéses állatokat, hizott növendékeket adnak a központi alapnak. Ezeknek a munka élvonalában járó kigazdáknak a szinte gúnyosan hangzó „kétlaki” nevet adták azok, akik – tisztelet a kivételnek – még az egyalakóságban sem állják meg a helyüket.

Az utóbbi években az állami fizetésűek hozzájutottak az első magángépkocsikhoz. A kocsikat – mi tagadás – sóvár szemmel nézik azok,

akiknek a gazdaság jövedelméből nem futja ilyen fényűzésre. Az új lakások előszobával, verandával épülnek (a régiekhez is kezdik hozzátoldani), a fürdőszobák szaporodnak, a házak utcafrontján az évszázados fehér meszelést pasztellszínű festések tarkítják.

A közszolgáltatás gondokkal küzd. Kereskedelmi áruval a fogyasztási szövetkezet látja el – tehetségéhez mérten – a falut, kétmillió forgalma a hármat is túllépné, ha az ellátási hiányok miatt a lakosság nem kényszerülne idő- és költségvesztéssel a városok üzleteit járni. Sokszor nincs számos keresett – főképp élelmiszer – áru, más oldalon meg ott tornyosul a számolatlan százezreket elnyelő tömény szeszes ital, dohányféle. További közszolgáltatást a posta, az egészségügy és a villamossági vállalat ad, más egyéb nincs. A postahivatal Nagybaconhoz tartozik, s egy helyi kezelővel és egy szállítóval mintaszerűen működik. A leveleket, sajtótermékeket naponta pontosan kézbe kapjuk. Az egészségügyet egy orvosnő, egy orvos és egy nővér népszerűen, maguk körül bizalomkeltő légkört alakítva, dicséretre méltóan látják el.

Hermányban nincs megfelelő tér és talaj a zöldségtermesztésre, a női kezeket a terhes gazdasági munka amúgy is leköti, az őszi idényben évről évre különösen a paradicsom, paprika, szőlő nagyon hiányzik. Felnőttek, fiatalok egyaránt nélkülözik a borbély-szolgáltatást, örömmel vennék cukrászda nyitását. Tudjuk, távolabbról is halljuk, hogy az üzlet-hálózatot, a közszolgáltatást a községi központokban fejlesztik, gondolni kell azonban arra, hogy az ilyen központok hatáskörébe tartozó falvak életét se terelje a központosítás mellékvágányra, hanem a megkívántató szolgáltatásokkal, felkaroló gondoskodással ellátott fejlesztéssel valamenynyire megnyugodva nézhessenek ezek is a holnap elé.

A falu népe az 1949–1951-es években, amikor önálló néptanácsi igazgatást kapott, önjelölt nagy költséggel s munkával megyei vonalon az elsők közt álló korszerű, a jövőre is minden igényt kielégítő igazgatási-kulturális otthont emelt. A központosítás óta a falu mint a szárnyaszegett madár vergődik. A közművelődés az impozáns kultúrotthonban és az iskolában folyik, ez utóbbi 1762-ben egy tanítóval és 18 tanulóval indult, 1940-ben négy tanerővel és 196 tanulóval volt a legnépesebb, ma nyolc osztályban 190 növendékkel 16 tanár, tanító és tanárnő s mellettük 51 emberpalánta dajkálásával két óvónő végzi a korszerű oktatás-nevelés nemes munkáját. Az iskolaigazgató és a művelődési igazgató irányításával sokoldalú tevékenység folyik. Pionír- és KISZ-szervezet, turisztikai, fotó-, színjátszó, elektronikai és más körök működnek. Az iskola keretében felújították a régi híres hermányi fazekasmesterséget.

A felnőttek közművelődése sajnos nem tart lépést az ifjúsággal; az állattartás, a terhes gazdaság fáradalmi korlátozzák az ehhez szükséges szabad időt. Régebben volt dalárda, estéli ismeretterjesztő előadás, voltak szórakoztató összejövetelek. Ma ezek is szünetelnek. Az ország-világ eseményeibe való betekintést a néhány évtizeddel korábbi 15–20 lappeldánnyal szemben ma a faluba járó több száz napi, heti, havi sajtótermék szolgálja. A lakosság igényli az érdeklődési körébe vágó rendezvényeket, színdarabokat, különösen a ritkán betévedt vendég népi együttesek változatos műsorait, ahol pár óráig háta mögé teheti a mindennapi munka nyugtát.

A tanulóifjúság minden síkú ellátottságát, tanulhatási körülményeit, életnek indulhatását össze sem lehet hasonlítani az egy emberöltővel korábbival. Iskolánkban 1901-ben 147 gyermeket tanítottak, ezenkívül heti 2–5 órára bejártak a 12–15 éves ismétlő (továbbképző) iskolások. Ez utóbbiakból év elején 58 ifjú iratkozott be, közülük év közben szolgálni ment 25, vizsgára nem állt elő 13, csak 20 vizsgázott le. Ezek a számok megdöbbentő képét adják a székely nép akkori életsorsának, annak, hogy Erdély keleti sarkában mennyire magára volt hagyatva. Az iparosítás nélkül maradt Udvarhelyszék sovány földje nem bírta eltartani a szapora nemzedéket, egy részének vándorbot jutott, amelyet a kivándorlási politika adott kezükbe, hogy mások jólétéért görnyedjenek. A szolgálni menők öt-hat megye területén szóródtak szét, hogy házi cselédként vagy a cserépvető színeknél keressék meg a kenyérre és ruhára valót.

Szolgálni ment 25! Ezt a három szót az első világháború előtti „szabadelvű korszak” mindenik miniszterének tüzes vassal a bőrébe kellett volna belesütönni s amikor meghaltak, a fejfájukra írni. Uralmuk alatt a munkát kereső székelyek tízezrei mint polyva a szélben tűntek el a nagyvilág emberfogatagában, utolsó pénzükért vitte őket a hajó Ohio, Pennsylvania izomsorvasztó bányáiba.

Vizsgára nem állt elő 13! Miért nem? Mert tavasszal ki kellett mennie a juhnyájak, csordák mellé pásztorgyermekeknek, vagy az alvidékre cselédnek, különben kenyér, ruha nélkül maradt télire.

1902 őszén 128 mindennapos és 43 gazdasági iskolás iratkozott be, s majdnem 40 szülő kérte gyermekének az iskolába járás alóli felmentését. A tömeges kivonás mögött súlyos kérdés húzódott meg. Az iskolagondnokság jegyzőkönyve állapította meg: „...a 10–12 esztendőes gyermekeknek cserépvetéshez és más alkalmi munkákhoz való elszegődtetése olyan méretet öltött, hogy a mindennapi tankötelesekből 30 gyermek nem jár iskolába és ezek a gyermekek mikor késő ősszel a cserépvetésből hazajönnek, mily rosszak, durvák és erkölcstelenek.” A gondnokság szerint ezen nem lehet csodálkozni, mivel ott erkölcstelen népséggel dolgoznak együtt – olyan életkorukban, mikor a nevelésre és fegyelemre a legnagyobb szükség volna.

*

A demokratikus rendszer egy-két évtizede évszázadnál is több életjóléti változást hozott a falu népe számára, kiemelhetően a női nem részére. A századelőn, a maihoz viszonyítva, rabsorsnak lehetett minősíteni egy többgyermekes családanya életét, lekötöttségét. A család tisztántartását, ellátásának szüntelen gondját kellett hordoznia; nagy súllyal nehezedett rá a ruházkodás előállítására, mivel azok az ünnepi öltözékek közé becsúsztatt keves gyári posztó és fehérvásznon kívül házitermék-ként mind a női kezekből kerültek ki. A gyapjú mellett a nagyméretű kendertermelés, kikészítés, fonás, alsó-, felsőruhák, ágyneműek, zsákok, ponyvák, egyéb szőtttermékek szövése és részbeni varrása az asszonyok pihenőidejét, éjszakai nyugalmát rabolta el. A férfinem hétköznapi viselete a lábbelin és a fejfedőn kívül teljesen háziszőttből készült.

Napjainkban elenyésző a kendertermelés és a gyapjúfeldolgozás, a ruházatkodás anyagi terhe nagyrészt a férfiakra hárul, erdei munka, bánya, állattartás, takarmányfelesleg hozza a pénzt, más oldalon a gyáripar olyan változatosságban ontja a készruhát mindenféle méretben, a szabható, varrható anyagot ezerféle változatban, hogy a nők szeme, ízlése alig tud megállapodni, hogy melyiket fogja meg. A fiatalabb évjáratú családanyák képzeletben sem tudják, hogy a tudomány, technika, az emberi találékonyság mit vett le a vállukról. Anyáik, nagyanyáik robotorsza helyét számukra a társalgásra, művelődésre is időt adó derűsebb életmenet váltotta fel. Hasonlóan áll az élelmezés ügye. Míg régen a gazdaság termelte ki a konyha majdnem minden nyersanyagát, ma a konzerv-, malomipar rengeteg változatban kínálja ízletes termékeit, mentesítve a nőket sok fáradtságos munkától.

Végezetül a falu társadalmi életét tekintve mondjuk el, hogy a terhes hegyvidéki földművelés évszázadok óta alig változott menetét a hajlott korúak szenvedik meg a legjobban. Elgondolkoztató látvány, hogy a magángazdálkodók 75–80 éves korukban is miképp hajszojják magukat a mindennapiért, pedig az életerejük felemésztő sok munkás év után emberileg ők is megérdemelnék, hogy a teher egy része lehulljon vállukról. Van szépen felépített, modern, a szocializmus nemes eszméit magába foglaló családjogi törvényünk, amely tételesen írja elő a szülő és gyermek viszonyáról, kötelezettségeiről szóló szabályokat, de azt is tudjuk, hogy a családok életét az öregekre nézve mily sok, a törvényvel, a szociális erkölccsel ellentétben álló kisiklás, nemtörődömség, néhol durva elbánás tarkítja.

*

E dióhéjnyi falurajz után nem érdektelen, ha kissé betekintünk a falu társadalmát alkotott és alkotó családoknak és azok egyes tagjainak életrajzába.

A sort betűrendben az AKÁ CZOS família nyitja meg.

Ősi háromszéki székely nemzetség, melynek hermányi ága Köpecről származott be. Szájhagyomány szerint a török–tatár dúlások idején (1658–1660 táján) jöttek a faluba, az egyházi anyakönyv nyitása (1762) már itt találja. Családnevük Kelemen Lajos szerint az Ákos férfinév = latin Acatius, Achatius magyaros kiejtése. Az Ákos név kun–török eredetű, az „ak-su” = Ak-us (fehér sólyom) hangátvetéssel képzett alakja. A család egyes elszármazott tagjai nevüket AKACZOS-nak írják, vélvén annak tekintélyesebb hangzását, holott nevüket éppen ősi mázától fosztják meg.

Nagy térre szétrajzoltak. Marosvásárhelyen, Szebenben, Csíkszentkirályon, Szentmártonban, Bölönben, Baróton, sőt az Egyesült Államokban is élnek közülük, ipari, kereskedelmi és más foglalkozási állásban. A köpeciek közül I. Rákóczi György 1655. évi havasalföldi hadjáratában részt vett és lőfői levéllel kitüntetett 19 köpeci közt találjuk ACATIUS István nevét, az utódok közül dr. Akácsos Bálint jogász Sepsiszentgyörgyön él.

Akácsos Samu fiai közül három ment Amerikába, kettő visszatért, Samu utódai Beaver Fallsban élnek.

ALBERT. Kihalt székely család. Hermányi Dienes József tesz említést Albert Ferenc nevű formás legényről, aki Pető Orsolyát, Dienes Péter esperes özvegyen maradt édesanyját, tehát Dienes József apai nagyanyját vette el feleségül 1670 körül, s mint írja: „bé szálla nagyatyám házaiba és mindenébe”. Ferenc neve ott van az 1702–1715. évi összeírásokban. Férfiágon még János és Mihály nevét ismerjük. János I. Rákóczi Györgytől hadiérdemért lófő-nemesi levelet nyert.

ANTAL. Kihalt család. Péter 1602-ben a Básta-jegyzékben van felírva, György 1627-ben a falu bírója. Utoljára 1794-ben említik, amikor a falusbíróság évi határozata kimondja, hogy a női ágra szakadt „Antal Birodalom a hat Német fiak közt oszolják egyenlő részekre”.

ÁFRA. A hermányiaktól elütő szőke, szálás termetű János a múlt század végén Sepsibükszádból telepedett be. Pál nevű elődjük 1800 körül a gróf Mikó üvegyárához a Felvidékről behozott szakmunkások egyike volt. Ritka név. Egy 1492. évi oklevél Altemberger szebeni polgármester feleségét, Áffra asszonyt említi, 1552-ben Eger vára védőinek egyike Affra Jakab volt. Kelemen Lajos úgy véli, a hermányi Áfrák is szász eredetűek lehettek. Jelenleg Viktor állami vadőr és családja él a faluban.

BALA, BALÓ, BALLÓ. Ősi székely nemzetség. A hermányiak Kisbaconból származnak. Az 1702. évi összeírásban Bálint nevét találjuk, Pálmay az 1712. évi lustrajegyzékből említi először, de a család jóval előbbi, mert az 1715. évi adójegyzékben már öt hermányi Balót találunk, tehát hermányi honosságukat a XVI. századra vagy előbbre lehet tenni. Nemzetségük ősi fészket Marosszéken kell keresni. A kerelószentpáli csata névjegyzékében és a Básta összeírásában a marosszékiek BALA néven szerepelnek; ez utóbbiban a baconiak és a csíkszentimreiek BALÓ nevet viselnek. Érdekes, hogy a marosszéki Baláknál használt keresztnév: Pál, Gáspár, Gergely, Ferenc, János, Bálint, a hermányi Balóknál évszázadok óta hagyományos nevek. Csíkban Csomortán, Szentimre, Szentkirály, Csicsó és Gyergyócsomafalva helységeken a Balókat mint ősi familiákat tartják számon. Szétrajzolt utódokat a magyar nyelvterületen mindenhol találunk, számos kitűnő férfit adtak a közéletnek.

A falu egyik legnépesebb, anyagilag is erős családfája. 1848-ban Samu volt a székely határőr katonák helyi parancsnoka. Az ezred rendeletére ő is segítséget adott Gábor Áron bodvaji ágyúöntéséhez.

Az elszármazottak közül Mózes híres kovácmester volt, műhelyében 1900-ban fából és vasból kerékpárt készített, mellyel közel húsz kilométeres utat tett, akkor azonban a szerkezet a rossz úton összetört. Szíjakkal magára erősített szárnyakat is csinált, s azokkal egy fáról majdnem tragikusan végződött leszállást hajtott végre. Kivándorolt, az Egyesült Államokban jól menő autójavító műhelye volt. Utódja nincs, halála után a rokonok egy csomó pénzt kaptak. Beniam is vagyonos ember lett, családjával együtt Miami-ban él. Jozsiás Szinajába költözött, unokája, László főpilóta; Románia képviselőjében 1957-ben részt vett a skandináv légiszállítási vállalat által Koppenhága–Tokió között, az Északi-sarkon létesített légi útvonal felavatásán. Samu régeni tanító, három fia Magyarországon pedagógus. Dénes fia László pilóta, repülőgépmodellező Déván, József fia József erdészeti tisztviselő Baróton, Lajos fia Lajos a vlahicai vasüzem laboratóriumának igazgatója. József (szöcs)

fiai közül András építészeti technikus Sepsiszentgyörgyön, Géza traktorgyári tervező technikus Brassóban. A faluban 36 család lakik.

BALOG. Ádám és András Vargyasról telepedtek be mint kovács-mesterséget űző családok 1845-ben. Utódok: Sándor, Lajos és fiaik családjai. Sándor mezőgazda, Lajos erdőőr, a fiatalok ipari állásban vannak.

BÁLINT. Az anyakönyvben providus Bálint István neve 1786-ban tűnik fel. Jobbágyi helyzetük eredete nem ismeretes, az 1745. évi jobbágyösszeírásban nincsenek a hermányiak közt. Három családjuk az 1848. évi jobbágyfelszabadítással jelentős földesúri birtok tulajdonába jutott. Közülük elsősorban András családja szorgalmas munkával, nagyobb mérvű állattartással jó módra emelkedett. A család András fia Józseffel fiágon kihál.

BARABÁS. A falu egyik legrégebbi székely családja. Törzsi származásuk a háromszéki Barabás nemzetség felé mutat, s Márkosfalva, Albis, Árkos és Lisznyó községek valamelyikéből származtak szét. Pálmay több Barabást említ, akik ezen ágak egyikébe sem sorozhatók, ezek közé tartozik a magyarhermányi származású Barabás Samu történetíró is. A családnév – szerinte – a zsidó „Barabasch” szóból származott. Oroszországban a tatárok közt is élnek székely származású Barabások. Ezek egyike 1885-ben Jekaterinográdból orosz nyelvű levelet küldött Barabás Miklós festőművésznek, amelyben megírta, hogy atyja a Kaukázusban postaigazgató, de Háromszékről származnak.

A hermányiak közül István a Básta-jegyzékben, Balas és Balint Bethlen Gábor 1627. évi lustrakönyvében található. A név ott van Udvarhely- és Bardóc-fiúszék későbbi lajstromaiban is. Az anyakönyv nyitása idején, 1763–1769 között hét Barabás családfő fordul elő: Moses, János junior, János senior, Sándor, Ferentz, Mihály, Pál, ami népes családfára mutat. Az 1655. évi havasalföldi hadjáratban részt vett tizenegy hermányi közt Rákóczitól Barabás István és Bálint kaptak lófőnemesi levelet, ettől kezdve nevük aláírását mindig kísérte a „Nemes Személy” jelző.

Hermányi Barabás Samut 1821-ben választották Papolcra rektor-nak (igazgató-tanító és egyházi kántor). Kitűnő orgonista és zongorázómester, ezenfelül pedig híres orgonakészítő mester is volt. Az 1821–1851 közötti években szülőfaluján kívül 18 orgonát készített még Háromszék és Csík különféle felekezeti templomaiba. Annak idején ő tanította zongorázni Zágónban a Szentkereszthy bárókisasszonyokat is.

Az orgonamester fia, Samu, az író 1855-ben született Papolcon, s a Székelyudvarhelyi Ref. Kollégiumban érettségizett. Érdeklődése a történelmi búvárkodás felé fordult. Budapestre kerülve Szilágyi Sándor történetíró, az Egyetemi Könyvtár akkori igazgatója felismerte képességét, s maga mellé vette. 1880-tól három éven át állami ösztöndíjjal a bécsi osztrák történelmi intézet hallgatója, majd a pesti egyetem segéd-tisztje lett, később ugyanott Jakab Elek halála után az erdélyi osztály vezetője és Szilágyi Sándor munkatársa.

Dolgozatai a Századok, Hadtörténelmi Közlemények stb. évfolyamaiban és a Történelmi Társaságban jelentek meg. Martinuzzi György életéről, Zrínyi Miklósról, I. Rákóczi Györgyről, a Frangepánok oklevéltáráról szóló és más munkái a magyar történetírás maradandó értékei. Érdemei elismerésül a Magyar Tudományos Akadémia 1910-ben leve-

lező tagjává választotta. Élete vége felé, 1934-ben adta ki az Akadémia a Székely Oklevéltár című gyűjtemény VIII. kötetét, amelynek előszavában írja: „Ide s tova ötven esztendeje, hogy e szerény kötet anyagát gyűjtögetni kezdettem. Hosszú idő és sovány eredmény.” A székely múlt nagy értékű anyaga (Bardócszék kiváltságlevele is ebben van közölve) azonban nem a sovány eredményt, hanem Barabás Samu feltűnést kerülő szerénységét mutatja.

Fia, Béla dr. ügyvéd, közjegyző, képviselő volt. Gyermekai: Béla Bánffyhunadon, Margit tanárnő Kolozsváron élnek.

Barabás Máté főkaplár 1842-ben a hermányi határőrkatona falusi kommandánsa volt, pecsétnyomdáján címer és ezen felirat van: „Magyar-hermányi Nemes Barabás Máté”.

Az elszármazottak közül József fia, Barabás Baló András és családja az Egyesült Államokban Weirtonban (Ohio), Sándor fiai közül Sándor Erzsébetvároson, József Marosvásárhelyen él. A faluban Imre, Rudolf, Samu, József, Béla és családjaik az utódok.

BEDŐ. Hermányi Dienes József 1758-ban emlékezik Bedő János bágyi papról: „Ez a Bedő János atyámfia vala.” Nincs tudva, hogy minémű atyafiság állt fenn köztük, csak annyi, hogy a Bedő család nemzedékeken át a Dienesek ősi kúriájában lakott, mai tulajdonosa is Bedő-örökségképpen bírja. 1770-ben Sigmond, 1773-ban István van említve. Egy István 1848 novemberében a Gábor Áron ágyúit öntő bodvaji vasgyárnál tevékenykedett. A család fiágon 1914-ben a Galíciában elesett Sándorral halt ki.

BENCZE. Armalis Bentze Márton 1830 körül ide nősült be, utódai kis gazdaságuk mellett fazekassággal foglalkoztak, amelyet Lajos 1955-ig folytatott. Őt családban Lajos és fiai élnek.

BENKŐ. A Benkő nemzetség hermányi ága Kisbaconból 1650 körül származott be. A hermányi adófizetők jegyzékében 1715-ben Péter van felírva, az 1776–1780. évi iratokban György, Sámuel, Péter, István és Lázár neveit találjuk. A falu tekintélyes, anyagilag erős családjainak egyike volt. Fiágon Sándorral 1946-ban halt ki.

Benkő József történetíró és botanikus is e nemzetség sarja volt. Kelemen Lajos a következő érdekes jellemzést adja a Benkökről. „A typus kétségtelenül a közös őseredet mellett szól, mert a kisbaconi Benkők is afféle csókaszemű, barna emberek, mint Benkő József volt. Nekem is volt Marosvásárhelyen egy kisbaconi Benkő Elemér nevű osztálytársam. Kék szemű, cigánybarna fiú volt. Benkő Károlynak, Csík-, Gyergyó- és Kászon- s utóbb Marosszék leírójának unokája. Ez is hasonlított Benkő Józsefhez, a híres író református paphoz. Barna színük alighanem besenyő örökség. Kék szemük pedig talán a határnevek tanúsága szerint a székely székekben valaha élt s beolvadt északi szláv lakosság emléke.”

BOCHKOR, BOTSKOR, BOCSKOR. Csík-, Kászon-székekbe szétágazott, őshonos, a közéletnek sok jeles embert adott székely nemzetség. Róluk Endes Miklós Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek leírásában bőven emlékezik. A hermányi ág 1650 körül Csíkszentkirályról telepedett be. Botskor András az 1715. évi adójegyzékben van felírva, hasonnevű fia 1757-ben a falu bírója. Az 1764–1774 közti években még József, István, Moses nevei fordulnak elő. Salamon és Dávid 1778-ban a bodzai

csatában esett el, András és Mihály török fogságban halt meg. 1811-ben „Botskor Mózes Hütös Polgár” a falusbíróság tagja.

A hermányi ágból Nagybaconba átszármazott családok élnek: egy 1843. évi családi irat igazolja, hogy János és Mózes „Nagy Batzanba laknak”. Gyula, Ferenc, Lajos, István, Sámuel családjai, illetve az utóbbi három utódai a faluban élnek.

BOCZ. Köpecről származott, Hermányban kihalt család. Az 1702–1715. évi összeírások említik. György 1788-ban a bodzai csatában esett el. Utolsó tagjuk 1855-ben halt el. Nevüket egy kis erdőrészt: „Bocz-kert” őrzi.

BODA. Kisbaconból és Füléből származtak Hermányba. A kihalt kisbaconiak közül Demeter és Imreh nevét ismerjük 1627-ből, István lófőét 1757-ből. A ma élő Bodák a neves fülei nemzetségből származnak. György 1796-ban nősült be. Ma Dénes és fia József családjai, néhai Sándor leányági utódai élnek.

BOÉR. Vargyasról származnak. Közülük János nevét az 1715. évi összeírásból ismerjük; Sigmond nevű fiáé az első anyakönyvi bejegyzés. 1805-ben István 80, Mihály 78, János 84 esztendő; egy peres ügy tanúiként szerepelnek. Ma Sándor, Imre és András családjai az utódok.

BOGDÁN. István és fia nevét az 1745. évi jobbágyösszeírásból, István molnárét az 1814-es, Tódor és fia Miklósét az 1827-es anyakönyvből ismerjük. Tódor gazdag ember volt, felesége ellopta több mint ezer forintját, s Szárazajtára, az apjához szökött vele. Érdekes kortörténeti adatot őriz 1852-ből ez ügyben a Miklós által a kerületi biztoshoz beadott panaszlevél. Tódor elhalván, Miklósnak az asszony apja – részbeni kártérítésül – két tehenet és hét juhot adott, s amikor a segítségül hívott bíróval az állatokat Hermányba hajtották, a bíró a tehenek egyikét béterelte a maga udvarába, mondván, hogy „Szárazajtai jártáért megérdemli, melyet a Baróthi vásáron el is adott 80 váltóforintokért”. (Egy kaszásnapszám akkoriban 30 krajcár volt. – M. J.). Miklós juhászember, pakulár volt, s a bíró sógora is, felbuzdulván a könnyű vagyonszerzési lehetőségtől, azon ürüggyel, hogy Miklós a juhaira nem adott elég túrót, midőn a ménescsorda a legelőről jött haza, a Miklós csikós kancáját magához hajtotta. Nem tudni az ügy végződését, de szomorú kép a forradalom leverése utáni sötét időkből.

A faluban József, Sándor, Béla családjai az utódok, József fia Sándor Bácsfaluban, az elhalt Sándor fia József Brassóban, Béla fia Béla Bardócon, Sándor volt pü. főtitiszviselő fia Németországban, ennek fiai Temesváron élnek.

CSOG. A Fülétől északra létezett Dobó községben voltak ősbirtokosok. Dobót az 1602–1609 közti években feldúlták, felégették, lakói Fülébe és a szomszéd falvakba húzódtak le, azon időtájt szakadt ki a hermányi ág is. Eredetüket kutatva Marosszék felé kell tekinteni. A Bástajegyzékben Gegesen Chyok Mátyás és István, Csíkfalván Tamás és János neveit találjuk. A gegesiek, fülei–dobóiak és az ezek közül szétágazottak egy törzsből valók. Karácson Béla írja Thury József után: „Füle lakói egykor a Dunántúl éltek Füle és Kis-Füle községek környékén. Oklevelekben a családnév Chok, Cziok, Chyjok, Chyok, Csog változatokban fordul elő.” Hermányban Csog András 1702-ben, ugyanaz Andreas Csog az 1715. évi adójegyzékben szerepel, Istvánt az anyakönyv

1764-ben, Ferencet 1765-ben említi. A 95 éves Sámuel ny. pap Désen, fiának, Eleknek leánya, Edit műfordító Neustadtban, a Német Szövetségi Köztársaságban élnek. A faluban 14 Csog család él.

DOMOKOS, DAMAKOS. Székely nemes család. A szájhagyomány a hermányi Domokosokat Csernátonból származtatja. Zabola közelében volt egy, már csak a történelemből ismert Domokosfalva; onnan ered nemzetségük. 1567-ben Csernátonban élt egy Domokos Domokos; névtársa Hermányban a húszas években halt meg. Az 1562. évi székely felkelés után jobbágygá tett Ferenc nevét 1577. évi oklevél, Mihályét és Lukácsét a Básta-jegyzék, másik Ferencét és Illyését egy 1627. évi levél őrzi. Ferenc 1655-ben I. Rákóczi Györgytől a havasalföldi hadjáratban lófő-nemesi levelet nyert. 1763-ban „Hermányi Damokos András Nemes Személy” tanúként szerepel. Damokos Dékus 1777-ből van említve. Ma Sámuel, József, Gergely és családjaik élnek a faluban.

DEZSŐ, DESEŐ. Gyergyószárhegyről származtak. Jakabot és Györgyöt Rákóczi 1655-ben lófőségre emeli. 1778-ban a bodzai csatában két Dezső legény esett el. A család Sámuellel fiágon kihalt.

DIENES. Talán a falualapítók egyike. A család legelső ismert tagja, Antal Imre 1591-ben bardóci Jánosi Péterné jobbágya, s az 1562. évi székely felkelésben való részvétel miatt került szolgasorba. Az ő fia volt Imre Dienes, s Imre fiainál – András, Pál, István – lett vezeték-név a Dienes név, atyjuk keresztnéve után. András 1627-ben a falubírótság tagja. Ükunokája, Istók az osztrák örökösödési háborúban elveszvéen, vele kihalt ez az ág. Pál utódai Vargyason élnek. István unokája, Péter ref. pap, akinek fia Hermányi Dienes József, a kiváló pap és író, a *Nagyenyedi Demokritus* szerzője. Ő azonban már Olaszteleken született, s atyja Hermányból való távozásával üresen maradt az ősi hajlék. Férfiágon az íróval ez az ág is kihalt, a család birtokai leányára, Rachelre szállottak, azokat Rachel férje, Mohai János zilahi pap eladta 1784-ben.

DIMÉN, DIMÉNY. Vargyasról származnak. Elődeik közül Istvánt mint özvegy Daniel Ferencné vargyasi jobbágy bíróját említik 1670-ben. Ugyancsak egy Istvánt (1834-ben) és egy Józsefet (1845-ben) találunk a hermányi anyakönyvben. A családból jelenleg József és fiai (három családban), valamint András élnek.

FÚTATÓ. Eredetileg mint Daniel-jobbágyok Szabó nevet viseltek. Mostani Fútató nevük ragadványnév, ugyanis a család tagjai a hermányi kis vasolvasztóknál, „fújtatással” foglalkoztak. A család Hermányban maradt ága az 1945-ben hadifogolyként elhunyt Fútató Baló Gézával kihalt. A másik ágon János kivándorolt, fiai – János és Sándor – az Egyesült Államokban New Brightonban élnek.

GÁL. Középjaitai Gál András molnár 1875-ben vette kezére a falu malmát. Fia, Mihály 1899-ben szintén Hermányba költözött. Utódaik közül Dénes és Mihály családja a faluban, József Bácsfaluban él.

GODRA. Gódra Román Tódor 1853-ban telepedett a faluba; unokája, István elhunytával a család kihal.

GRABÁ CZ. Regényes körülmények közt lett hermányi lakos a galíciái lengyel Grabác Ferenc. A Bach-korszak vége felé mint Udvarhelyen szolgáló osztrák katona ismerkedett meg a hermányi Huszár Pető Anissal. Szolgálati ideje leteltével Hermányba jött, és innen ment

haza azzal, hogy családi dolgai elintézése után visszatér és egybekelnek, azonban a lengyel leányok közt is akadt szemrevaló, Ferenc otthon maradt. Huszár Anis megsejtette a veszélyt, s mivel nem olyan bordában szótték, hogy egykönnyen másnak engedje át a daliás lengyel legényt, vett egy új pár csizmát, belepakolt egy átalvetőbe, az apjától megkapta egy tinó árát, s azzal egymagában útra kelt Galícia felé. Hetek múlva érkezett a Grabác családhoz. Amikor túlestek a viszontlátás örömein – kiderült, hogy Ferencnek választottja van, azért nem ment vissza. Grabác szülei az Anis betoppanásáig nem tudtak a leány létezéséről, ám néhány napi együttlét alatt nagyon megtetszett a serénykezű szép székely leány, s az öreg Grabác kijelentette, hogy a fia Anist kell hogy elvegye. A szülék kertészkedéssel foglalkoztak, s a fiatalok velük dolgoztak azon nyáron, ősszel az apa adott nekik két jó lovat, szekeret, arra felpakoltak s lejöttek Udvarhelyre, ahol hat évig a kaszárnya-kantint vezették. A 67-es kiegyezés után Hermányba költöztek, gazdálkodtak, ők termeltek a faluban elsőnek törökbúzákat. Utódot nem hagyván, a család ki is halt velük.

GYÖRFY. József Kiskadácsról származott. Fia, János kovácsmester és annak fia, Béla családja él ma a faluban.

HERMÁN, HERMÁNY. A Germán nevet viselő elődöket Szárazajta, Barót, Bardóc múltjából ismerjük. 1339-ben Herman László volt a székelyek ispánja. Bardócról 1577-ből Péter és György lófőket, Barótról Máté lófőt, Szárazajtáról a Bástajegyzékből Györgyöt, Gergelyt, Bálintot ismerjük. Hermányban András az első, akinek a nevével említés történik, ő Bardócról 1760 körül jött. De korábban is kellett itt élnie ilyen nevű családnak; erre utalnak a több évszázados Hermánbukk, Hermánpatak határnevek. Ma József és családja, János, Sándor, András utódai élnek.

INCZE. A család a háromszéki Incze nemzetségből származik. András, György, István lófő, János nevét 1627–1737 közti oklevelekben találjuk. József fiai közül János Miskolcon, József Kolozsváron, Samu fia Béla és ennek fiai: Zoltán, Sándor, József Budapesten élnek. Béla testvérével, Samuval a család Hermányban fiágon kihal.

KALABÉR. Jobbágyelődjüket a vargyasi Daniel családból nősült Bónis Samu hozta be Magyarországról felesége hermányi allodiális birtokára, melyet a három Kalabér testvér a jobbágyfelszabadulást követően több évig haszonbérletben tartott, majd 1855-ben Bónis Barnabástól a belső telkekkel együtt megvásárolt. Nevük a karabély szóval függ össze. Karabélyal, akkori népi kiejtéssel „kalabér”-ral a XVII. században és a Rákóczi szabadságharc idején szerelték fel a lovasságot. Névadó ősük valószínűen Rákóczi „kalabéros”-a volt. Kalabér József hermányi adószedőről írta *Kollektor* c. regényét Benedek Elek.

E családból Sámuel volt kézdimartonosi tanító; fiai közül Samu Brassóban, a tragikusan elhalt László fia László gyógyszerész Kovásznán, András fiai: András, Sándor, József, János Budapesten élnek. A faluban Sándor és József élnek jelenleg, fiági utód nélkül.

KOMPORÁLY. Hermányi elődeik szerint Olasztelekről származnak, s mint az olaszteleki Márkók, olasz eredetű, székellyé vált ősrégi nemzetség. Ezen a vonalon feltehető, hogy római kolónia maradványai lehetnek, erre utal Olasztelek 1332-ből ismert neve. Ritka nevüket má-

sutt nem található, csak e családfa szétágazottainál. A Básta-jegyzékben Telegdi-Baconból Komporál Bertalan, Ambrus és Ferenc, az 1614. évi lustrajegyzékben Kisbaconból Komporál Balás szerepel. Balázs utódai a XVII. század közepén telepedtek Hermányba. Bardóc-fiúszék összeírásaiban 1702-ben Kamplár János, 1715-ben Franciscus Compárai, Johanis Compárai nevei található a hermányiak közt. Az 1765–1779 közti években Mihály, Mózes, István vannak anyakönyvbe jegyezve. Ez utóbbiak valamelyike építette azon kőházat, amelyik ma a Máthé családé. Ez a templom után a falu legrégebbi épülete, egyik tetőgerendáján ezen felirat olvasható:

„Áldott legyen ez a nyár, melyben épült ez a ház,
Aki ezen ki s bé jár, boldog életet vár.
Renováltatott 1821. 16-ik Junii Nemzetes Komporály Lsitván által
és veje Máté Györgyel és Juliánna leányával.”

Hermányi Komporály József 1828-ban Száldoboson lakik.

A családból Samu és fia: Endre Budapesten, István Brassóban, ennek fia: István (orvos) Aradon lakik, Mózes fiai közül Vilmos városi tisztviselő Nyíregyházán, Viktor erdészeti tisztviselő Baróton, József fia Vilmos megyei statisztikai igazgató Sepsiszentgyörgyön. A faluban 12 család az utód.

LÁZÁR. Bardóci Lázár István 1859-ben lépett házasságra a segesvári csatában 1849-ben elesett Pető Ádám főhadnagy leányával, Rózával. A faluban András és Árpád családjai az utódok. András két fia közül Vilmos Baróton, Imre Bükszádon él.

LŐRINCZ. A székelydályai Lőrinc nemzetségből a XVII. században telepedtek be. Bardóc-fiúszék jegyzékeiből 1702-ben Lőrincz György, 1715-ben Lőrincz Istvánné nevei ismeretesek. A családot József és fia József, idősebb János, Sándor, György fiai: János és György képviselik. Mózes fia Mózes az Egyesült Államokban New Brightonban, György fia Mózes Tusnádfürdőn, idősebb János fia Imre Brassóban él.

MÁTHÉ. A vargyasi Máté nemzetség hermányi ága. Balázs 1690 körül lett a falu lakója, ahol adomány révén vagy más jogon egy teljes lófőseget birtokolt. A Máthé nemzetségnek a XVII. századból három nemesi levele van, egyiket Balázs nagyatyja, Máthé Gáspár és fiai: György, Gergely, János és Boldizsár nyerték – utódaikra kiterjedőleg – Apafi Mihálytól 1671. május 14-i keltezéssel. Balázs hermányi birtoklása is ezzel függ össze, neve Bardóc-fiúszék adófizetőinek 1715. évi jegyzékében „armalista” jelzővel van beírva.

A hermányi ágból említhetők: Sámuel pap 1742, Mózes megyebíró 1792, János postamester 1830, Lőrinc falu jegyzője 1853, Sándor ref. pap 1943. Az említett Lőrinc a Szeben megyei Szelindekre távozott, utódai Szelindeken és Szebenben élnek. Ma János és fiai közül János és Dénes családjaikkal a faluban, Sándor Brassóban, István Baróton élnek.

MOLNÁR. Ilyen névvel két familia ismeretes. Az egyikből Hermányi Molnár István 1745-ben Daniel Lőrinc jobbágyként van említve. E családból Magyarországon és az Egyesült Államokban élnek utódok. A faluban Vilmos és András, valamint gyermekeik élnek.

A másik család utódai közül Péter Székelykeresztúrra költözött, Lajossal helyileg ez az ág kihalt.

A család egyik tagjáról 1909-ből maradt humoros ízű feljegyzés. Molnár József, aki hermányi fazekasmester volt, kétkerekű kis szekérral hordotta a lakása fölött emelkedő Barnahágó nevű dombról az agyagot. Ilyen útra indulván a papi lakás előtt az öntelt pap megszólította:

– József atyámfia, talán esztena költöztetni megyen?

Az élénk szellemű, szókimondó József bátyánkat szerfölött megsértette a gunyoros hang, s – fatálhoz fakanál illik – így vágott vissza:

– Én nem, tiszteletes úr, mert nekem nincs esztena juhom, hanem a faluban azt beszélnek, hogy a papunk megbolondult, küldnek, hozzák mást helyette.

Ezzel a párbeszéd véget ért, de Erdővidéken sokáig mulattak rajta.

NAGY. Két Nagy nevű család is van. Egyikből Márton és Lukács 1627-ben a falusbírótság tagjai. A temetőből muzeális tárgyként védett helyre vitt hat koporsó alakú fekvő sírkő egyike a Nagy Ábelé. A család egy másik tagja, Ábrahám híres malomépítő mester volt, vele ez a család 1866-ban kihalt.

A másik nemzetség Szárazajtról jött Hermányba. Fiágon Andrásal ez a család is kihalt a faluban. Az eltávozottak: András fiai, Vilmos és Sándor Berethalomban, József fiai közül József és Ernő Héjjasfalván, Béla Segesváron, Ferenc fiai közül Béla Homoródalmáson, Károly Udvarhelyen él.

NÉMET, NÉMETH. Nevükkel a régi okmányokban gyéren találkozunk. A Básta-jegyzék tízezernyi neve közt csupán a Keresztúr széki Csekefalván fordul elő. Hermányi Dienes József feljegyezte, hogy a hermányi eklézsiában volt két pergamenre írott pápai levél, de azok elégték egy Németh Ferenc nevű pápista ember házánál, aki „pápista és született német volt”. Egy 1755. évi peres iratban János, Sámuel, Illyés és Mátyás nevei mellett a „libertinus” jelző áll, tehát ők az 1562. évi felkelés miatt kerültek jobbágysorba, s 1599-ben kapták a szabad nevet.

Jelenleg 10 család van a faluban. Lajos fia Sándor kereskedelmi tisztviselő Apácán, Mária fia Sándor Budapesten, az Argentínában elhalt másik Lajos fia Gábor Brassóban él.

PÁL. A hermányi Baló családból nősült zsombori Pál András fia István és családja a faluban, fia, Imre és családja Sepsiszentgyörgyön él.

PETŐ, PETEŐ, PETTHEŐ. A székely Pető nemzetség hermányi ága, családnevük eredetileg személynév volt, mint ilyen először I. Béla (1060–1063) és I. László király idején (1077–1095) fordul elő. Pető nádorispánságot és birtokadományt kap; birtokán Petőháza néven (Sopron megye) község alakult. A szomszédos Zalában Petőhenye, Vas megyében Petőmihályfa községek vannak, ez utóbbiban számos Pető család él. A Básta-jegyzékben Háromszék, Csík-, Marosszék 13 falujából 19 Pető van felírva, a háromszéki Petőfalváról viszont egy sincs.

Az 1614. évi lustrajegyzék a hermányiakat Peteő, az 1627–1838. évek közötti források Pető néven írják. A Básta-jegyzékbe Jakab, Pál, Péter, András vannak felírva. Péter és Bálint 1627-ben a falusbírótság tagjai. Másik Bálint és János 1655-ben Rákóczi Györgytől a ploiești-i

táborban kaptak lófő-nemesi levelet. 1715-ben a hermányi 52 adózó családból 19 a Petó familiához tartozott. A helyi iskola első tanítója 1760-ban Petó György. 1843-ban „Mivel Három Törzsökre széledt a familia sok számmal” – a nemzetségi vagyont három egyenlő részre osztották. A nemzetség a faluban 31 családot számlál. Peteó Sándor ny. pü. főtitisztviselő és fia, Sándor minisztériumi főtitisztviselő Budapesten, a tragikusan elhalt két testvér: Fábián és Mózes családjai – Fábián fia Pál, Mózes fia László – szintén Budapesten, Petó Sándor tanár Sepsiszentgyörgyön, fia, Zsolt orvostanhallgató Marosvásárhelyen, Petó Lajos erdészeti tisztviselő Baróton él.

SZABÓ. Szárazajtai Szabó György 1836-ban nősült be a hermányi Baló családba. A ma élő Lajossal, akinek fiú utódja nincs, Hermányban kihalnak. István ny. tanfelügyelő Székelyudvarhelyen él, Dénes volt tanító gyermekei: Zoltán tanár Maroshévízen, István tanító Görgényben, Éva tanárnő Somosdon.

SZAKÁCS. Bardócról származnak. Először 1801-ben József nevét találjuk az egyházi anyakönyvben. Jánosnak hét fiával megsokasodott a család. Jelenleg a faluban hat család él. Gyula fiai: Gyula és András Csíkszentsimonon. Lőrinc fia István Sepsiszentgyörgyön él.

TÓKOS. Bardóci Tókos András mint örökbe fogadott gyermek lett hermányi lakos. Utódai közül Imre családja a faluban, fia, Imre Baróton él.

VIRÁG. A csíkszéki Virágok elszármazottai. András fiai: András és családja Hermányban él, Vilmos és családja Bükszádon.

SIGMOND, ZSIGMOND. Háromszékről származott székely nemzetiség. Hermányban János fia János születéséről 1777-ből van jegyzék. Az anyagilag erős, faluvezető családok egyike; számos tanult embert adtak a közéletnek. A faluban nyolc család él. Az eltávozott Zsigmond Albert vasúti tisztviselő volt Brassóban, leszármazottai kiterjedt családfát alkotnak Budapesten. Albert pü. biztos volt, leánya tanítónő, József tanító volt, fiai: Béla ügyvéd volt, Albert pü. tanácsos, Endre mérnök, Gáspár tanár, ennek fia. Albert mérnök. Béla igazságügyi miniszteri főtanácsos, ennek gyermekei: Béla vegyész mérnök, ennek fia, ifj. Béla mérnök, és testvére Éva; Attila legfelsőbb bírósági tanácselnök, ennek fiai: ifj. Attila vegyész mérnök, és Géza; Gyula miniszteri tanácsos, fiai: ifj. Gyula közigazdász Svédországban, Csaba gépészmérnök. Leányok: Izabella kézműipari szakiskolát végzett, Sarolta tanítónő, Etelka tanárnő, Emília postatisztviselő. Dénes fia Sándor, ny. festékgyári igazgató Argentínában, Buenos Airesben él.

Az újabb időben beszármazott családok a következők:

Nagybaconi **CSEKE.** Márton és fia Sándor, Rudolf és fia Rudolf családjaik.

Nagybaconi **KERESZTES.** Sándor, Péter és Péter fia János családjaikkal.

Fülei **DEÁK.** Ferenc és családja.

Bibarcfalvi **ILYÉS.** Sándor és családja.

Bibarcfalvi **KOPACZ.** László és családja.

Zetelaki **BÍRÓ.** Gábor és családja.

OLTEÁN. György és családja.

SELLER. István és János családjaikkal.